

 Project 101120713 LIFE22-CET-LIFE ReHABITA

Оценка на енергийната бедност на местно ниво – ПЛОВДИВ (България)

Октомври 2024

Автори:

Милена Агопян, ЕАП

Този документ е изготвен с финансовата подкрепа на Европейския съюз в рамките на програма LIFE. Съдържанието е отговорност единствено на проекта LIFE ReHABITA и при никакви обстоятелства не може да се счита, че отразява позицията на CINEA, нито CINEA може да бъде държана отговорна за каквото и да е използване на съдържащата се в него информация.

Съдържание

1. Въведение.....	3
2. Оценка на община Пловдив.....	4
2.1. Демографска характеристика.....	4
2.2. Характеристика на сградите и условията на живот.....	4
2.3. Енергийно потребление на домакинствата и енергийна бедност.....	6
2.4. Социално – икономически и здравен статус.....	12
3. Заключение.....	13

1. Въведение

Докладът за пилотната община Пловдив в рамките на проекта LIFE ReHABITA е част от по-мощно количествено изследване, проведено във всички пилотни общини от проекта, за да се оцени обхватът и интензивността на енергийната бедност на населението, живеещо на тяхната територия. Резултатите от пилотните общини са сравнени и описани в документ D2.1 Оценка на енергийната бедност на общините.

Изследването е проведено чрез проучване, включващо множество показатели за енергийна бедност. Въпросите бяха групирани в четири категории: жилищна сграда и жилищни условия, енергийна бедност и енергийна ефективност на домакинствата, здраве и благополучие и обща информация. Обхваната от проучването целева група обитава жилища основно в топлофицирани райони на гр. Пловдив. Интервюираните, намирайки се в крайна енергийна бедност, са се отказали от централното топлоснабдяване чрез трайно изключване на радиаторите си и са преминали към отопление на твърдо гориво. Чрез оперативна програма „Околна среда“ на тези домакинства беше предоставена възможност да подменят отоплението си от примитивна биомаса (дърва за огрев) с екологична алтернатива - отопление на базата на климатици или уреди на модерна биомаса - пелети с ниско съдържание влага (< 10%). Такива отказали се домакинства обаче продължават да използват услугата за централно топлоснабдяване за сградната инсталация и дяловото разпределение, ако сградата продължава да се топлоснабдяване.

Анализът на данните, събрани в проучването, позволява на техническите партньори и общините да разберат по-добре нивото и специфичните характеристики на енергийната бедност на тяхна територия, демографските данни, моделите и навиците, свързани с енергийните разходи на гражданите, живеещи в пилотните зони, и накрая, знанията и запознатостта им с различни възможности и ползи от енергийното обновяване.

За това анализът, представен в D2.1 Оценка на енергийната бедност на общините, има важна роля в множество дейности, които ще бъдат изпълнявани в рамките на проекта. Това е основният ресурс за разработване на подробен план от действия за изпълнение за постигане на промените, предвидени чрез бъдещата радарна методология, разработена по задача T2.3 Съвместно създаване и изпълнение на пътна карта за борба с енергийната бедност и обновяване на жилища. Той също така ще послужи като основа за техническите партньори и общините да определят мащаба, интензивността и съдържанието на дейностите, насочени към гражданите, особено тези дейности, предвидени в задачи T.2.2. Идентифициране и ангажиране на енергийно бедните граждани и T.4.1 Съпътстващи мерки за обучение на енергийни навици.

2. Оценка на община Пловдив

2.1. Демографска характеристика

Град Пловдив е вторият по големина в България след столицата София. Намира се в западната част на Горнотракийската низина, на двата бряга на река Марица. Отстои на 15 км северно от Родопите и на 50 км южно от Стара планина. Пловдив е управленски център на област Пловдив, община Пловдив, община Марица, община Родопи и е най-голямото стопанско ядро на Южен централен район. През града минават важни международни пътни артерии, които още от древността са свързвали Ориента с Европа, Балтика със Средиземноморието, Черно море с Адриатика.

Пловдив е административен център на Пловдивска област, която е с площ от 5 928 км². Областта е разпределена на 18 общини с 215 селища, от които 18 са градове. Община Пловдив включва само едно населено място- гр. Пловдив.

Към 31 Декември 2023г населението му е 325 485 души, от които под трудоспособна възраст са 52 752, в трудоспособна възраст – 199 420 и над трудоспособна възраст – 73 313.

Проучването беше проведено в края на 2023г на територията на град Пловдив с лица от уязвими групи. В него участваха 100 души, от които 40% мъже и 60% жени, на възраст между 31 и 70 години, като преобладават тези около 70 години (60,2%). Една трета от респондентите са пенсионери (77%), с трайна нетрудоспособност - 16 % и 1% са безработни. От тях 13% са с висше образование и 75% със средно. Повечето от домакинствата, обхванати от въпросника се състоят основно от 1 до 3 члена.

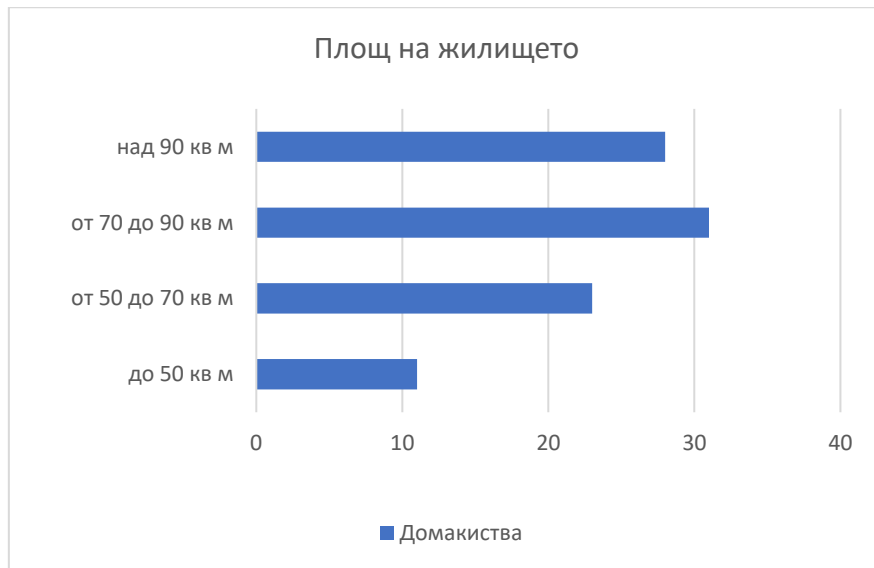
2.2. Характеристика на сградите и условията на живот

Всички анкетираните живеят в сгради, построени преди 1990г., като 69% са построени в периода 1971 - 1980г., 79% живеят в многофамилни жилищни сгради, предимно панелни блокове с над 20 апартамента и 21% - в еднофамилни.

Анализът на формата на собственост показва, че 92% от жилищата са собственост на интервюираните като за тях не се изплаща ипотeka или заем, а 7% обитават жилището, което не е тяхна собственост, но без да заплащат наем. Това са хора, прехвърлили собствеността върху имота на свои близки и обитават жилището. Това е от съществено значение при определяне на общите разходи за живот на респондентите и уязвимостта им към енергийна бедност.

В интервюто бяха включени въпроси, касаещи потреблението на енергия в домакинствата, дали жилищата имат връзка с електрическата, газопреносната, водоснабдителната и канализационната мрежа. Всички жилища са свързани към електроснабдителната мрежа, имат изграден водопровод и канализация. Само 8% са свързани към газопреносната мрежа.

На въпроса каква е обитаемата жилищна площ 33% отговарят, че е от 70 до 90 м², 30% посочват над 90 м², а останалите – от 50 до 70 м².

Фиг. 1 Обитаема жилищна площ от домакинствата

Енергийните характеристики на жилищата се определят и от мерките за енергийна ефективност, които са приложени или не от домакинствата. На въпроса дали някога са прилагани мерки за енергийна ефективност в тяхното жилище или сграда от построяването ѝ до момента, най - голям дял от общата извадка (79%) отговарят утвърдително. Отговорили с „не“ бяха помолени да опишат основните причини, поради които не са прилагали никакви мерки. Най - често посочваната причина е финансовото състояние. Други срещани причини са свързани с непритежаването на имота (отдаван под наем), липса интерес и от останалите съсобственици в сградата. Интервюираните още посочват, че липсва информация и знания относно мерките за енергийно обновяване (независимо дали става дума за липса на възможности за финансиране или липса на информация за това какво е енергийно обновяване и как те могат да повишат качеството на живот).

Анкетираните, отговорили с „да“ на въпроса дали са приложили мерки за енергийна ефективност, след това са помолени да посочат кои са приложили. Най - често (в 68% от случаите) това са мерки по външната сградна обвивка- полагане на топлоизолация и подмяна на дограма. Подмяната на дограма при стари сгради, особено при повреди, е част от естествения процес на поддръжка и реновация. При положение че жилищата са построени преди повече от 30 – 40 години, подмяната на дограмата е напълно оправдана и често необходима, особено когато се появят неизправности, като счупване на прозорец или деформации на рамката, които намаляват енергийната ефективност. Старата дограма обикновено не е проектирана по стандартите за топлоизолация, които са въведени по-късно, и с времето се износва, което води до топлинни загуби и увеличени разходи за отопление и охлаждане.

Често поставяната външна топлоизолация е частична и обхваща само най - обитаваните помещения, като всекидневни и спални. Това частично изолиране е по - евтин вариант и се прилага, когато собствениците искат да намалят разходите за отопление, но нямат възможност за цялостна изолация на жилището.

Липса на изолация по покрива е посочена от 81% интервюирани, студени стени почти без топлоизолация - 52%, при 24% липсва изолация на пода към неотопляемите мазета/ гаражи в сградата. При 15% е установен теч от покрива, 21% съобщават за мухъл по стените, а при 23% има пукнатини по стените. Отговарящите посочват, че усещат течение от прозорците (17%) и вратите (13%).

Използването на нови енергийни източници за отопление, охлаждане и топла вода е втората най-широко разпространена мярка за енергийна ефективност, прилагана от 64% от домакинствата, участващи в проучването. Специфично за Пловдив, макар че градът има добре развито централно топлоснабдяване, през последните 15 години нарастващите цени на топлинната енергия и амортизираната инфраструктура за отопление (вертикални щрангове без възможност за директно индивидуално отчитане) доведоха до масово отказване от централно отопление. Това принуди уязвимите домакинства да търсят алтернативни решения за частично отопление (само на най- често обитаваната стая от жилището) и подгръване на битова вода. Най-често използвани алтернативи:

- **Климатик** - може да служи както за отопление, така и за охлаждане, но той може да бъде по-малко ефективен при много ниски външни температури, което означава, че не винаги е подходящ за сурови зими.
- **Електрически бойлери за подгръване на вода** - сравнително лесни за монтаж и употреба, позволяват контрол върху потреблението на топла вода, като домакинствата могат да подгръват вода само когато е необходима. Основният недостатък е по-високият разход на електроенергия, особено ако бойлерът не е енергийно ефективен или не се използва рационално.

2.3. Енергийно потребление на домакинствата и енергийна бедност

Енергийната бедност и енергийната консумация в домакинствата са тясно свързани, особено в контекста на покачващите се енергийни цени и остаряващия жилищен фонд в България.

Проблемите с термоизолацията и поддръжката на сградния фонд водят до увеличени разходи за енергия и влошаване на условията на живот, като същевременно увеличават риска от енергийна бедност. Ниското ниво на изолация на различни елементи от сградите – покриви, стени и подове – води до значителни топлинни загуби и прави жилищата трудни за поддържане на комфортна температура.

Без адекватна покривна изолация, жилищата губят голям процент от топлината, особено през зимата. Това увеличава разходите за отопление и прави домакинствата уязвими на

енергийна бедност, тъй като те са принудени да харчат повече за отопление или да живеят при некомфортни условия.

Недостатъчната изолация на стените води до проникване на студен въздух през зимата и прекомерно затопляне през лятото. Тези температурни колебания създават нужда от по-интензивно отопление или охлаждане, което увеличава разходите и натоварва бюджета на домакинствата.

Липсата на подова изолация над неотопляеми пространства, като мазета и гаражи, също води до загуба на топлина от жилищните пространства. Тази студена основа увеличава нуждата от допълнително отопление и разходите за енергия.

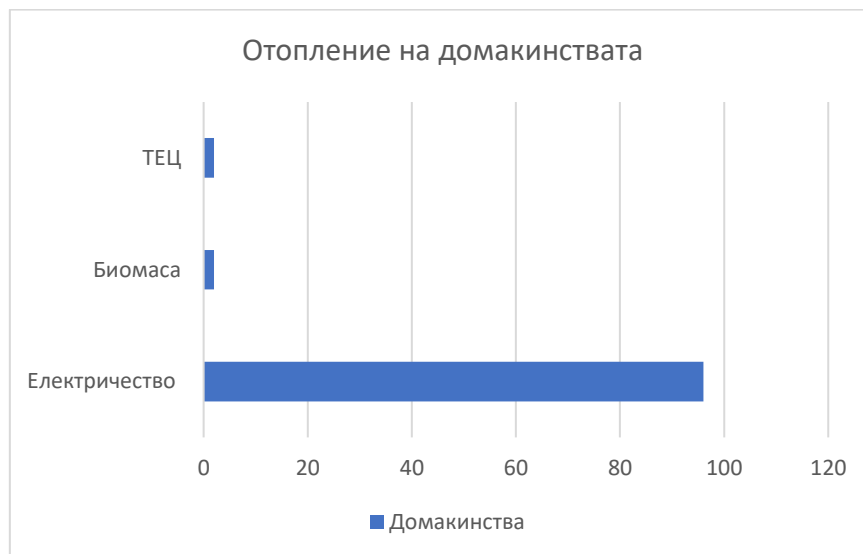
Течове от покрива и мухъл по стените са последици от слабата хидроизолация и некачествена конструкция, което води до влага и здравословни рискове за обитателите.

Прозорците и вратите с лошо уплътнение също водят до енергийни загуби. Домашните пространства стават трудни за отопление, тъй като студеният въздух прониква вътре, което води до допълнителни разходи за отопление и поддържане на приемлива температура.

Тези проблеми са сериозна предпоставка за енергийна бедност. Домакинствата трябва да използват повече енергия за отопление и охлаждане, за да компенсират загубите, които възникват поради липсата на изолация и наличието на структурни дефекти. Това увеличава финансовата тежест върху домакинствата с по-ниски доходи. Живеенето в студени и влажни помещения може да доведе до здравословни проблеми, особено при деца и възрастни, което допълнително затруднява семействата при покриване на ежедневните разходи.

Част от анкетираните съобщават за комбинация от няколко проблема. Някои от тези конкретни проблеми, като течещ покрив в сравнение с течение през вратите, или техните специфични комбинации, могат да създадат по-сериозни затруднения за обитателите на подобни жилища. При проучването се установи, че най-често съществуват един или два проблема, което може да се свърже с по-ниските рискове за енергийна бедност като цяло.

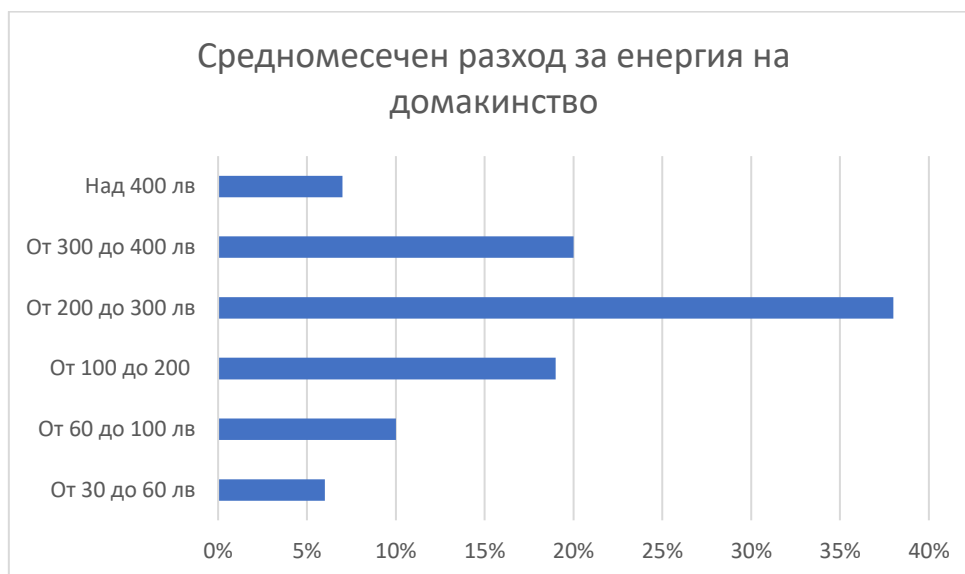
Друга важна енергийна характеристика на домакинствата, която силно влияе върху качеството на потреблението на енергия и количеството консумирана енергия за отопление, е видът на използваната отоплителна система и енергийния източник. Изборът на отоплителна система и нейният ефективен потенциал играят решаваща роля за това колко енергия ще се потребява и дали тя ще бъде използвана ефективно. В Пловдив 96% от участниците в анкетата използват предимно електрическа енергия за отопление, 2% - пелети, дърва за огрев или биомаса, 2% централно топлоснабдяване.

Фиг. 2 Видове енергия за отопление на домакинствата

Средните месечни разходи за енергия, използвана за отопление, са ключов показател за уязвимостта на домакинствата към енергийна бедност, тъй като те съставляват значителна част от бюджета, особено през отоплителния сезон. Фокусът върху оценката на разходите за отопление предоставя основна информация за това какви домакинства са изложени на риск от енергийна бедност и в каква степен. През зимния период разходите за отопление се увеличават значително, което натоварва допълнително бюджета на домакинствата, особено тези с ограничени доходи. Това води до компромиси в други разходни категории като храна, образование и здравеопазване. Домакинствата, които не могат да си позволят енергийно обновяване на жилището, остават уязвими към високите разходи за отопление и съответно към енергийна бедност.

Енергийната бедност често се измерва чрез процентната част от дохода, която отива за покриване на енергийните нужди. Оценката на средните месечни разходи за енергия за отопление е основен индикатор за това доколко домакинствата са уязвими към енергийна бедност. Анализът на тези разходи е важен за идентифициране на нуждите и за насочване на ефективни мерки за подкрепа.

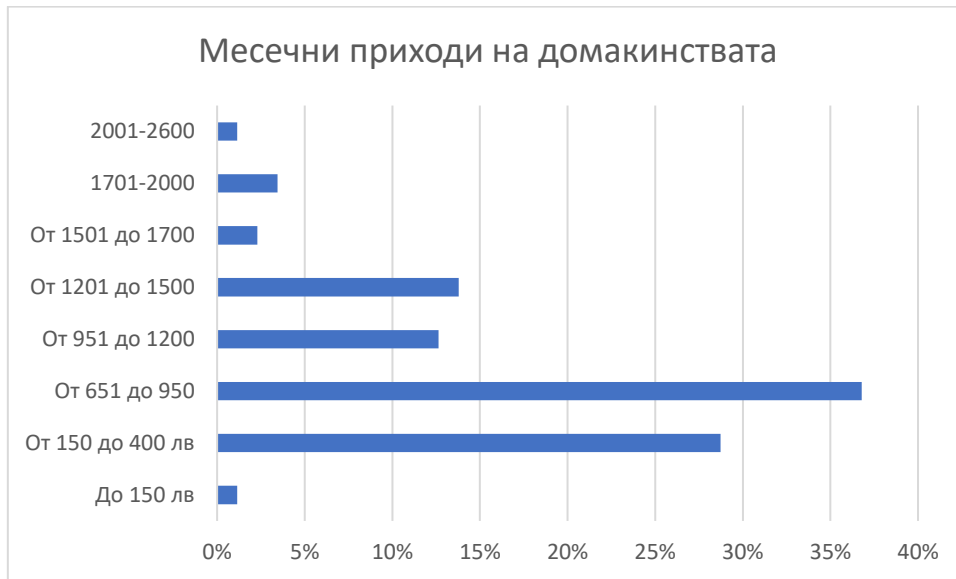

Фиг. 3 Средномесечен разход за енергия на анкетирано домакинство в гр. Пловдив

За Пловдив 38% от интервюираните домакинства плащат от 200 до 300 лв. на месец за електрическа енергия, 20% плащат между 300 и 400 лв., а 7% - над 400лв.

Анализът на сметките за енергия разкрива значителни сезонни различия в разходите, което подчертава тежестта на отоплителния сезон върху бюджета на домакинствата. Докато средната месечна сметка за електрическа енергия през лятото е около 60 лв. (с диапазон от 15 до 150 лв.), през зимата тази сума скача до 450 лв., като стойностите варират от 25 до 900 лв. Тези разлики илюстрират колко голямо въздействие има отоплението върху потреблението на електрическа енергия и общия бюджет на домакинствата. Значителното увеличение на сметките през зимата поставя по-нискодоходните домакинства в ситуация на енергийна бедност, тъй като разходите за отопление силно надвишават тези през лятото. За много домакинства зимният сезон представлява особено финансово натоварване, като високите разходи за отопление може да доведат до компромиси в други жизненоважни разходи (напр. храна, здравеопазване), което задълбочава социалната уязвимост.

За да оценим какъв дял от приходите на домакинствата отиват за покриване на сметките за енергия попитахме какъв е техния среден месечен приход. Данните за месечните доходи на домакинствата показват значителни различия в финансовите възможности и подчертават проблема с енергийната бедност сред определени групи от населението. Повече от една трета от домакинствата (38%) разполагат с доход между 650 и 950 лв., който в контекста на нарастващите разходи за енергия е недостатъчен за покриване на основните нужди и поддържане на приличен стандарт на живот. В този диапазон обикновено попада голяма част от пенсионерите и домакинствата с ниски доходи, които са най-уязвими към растящите цени на електрическата енергия и отоплението. Те изпитват значителни затруднения при покриване на сметките за енергия, особено когато разходите за отопление и електричество значително се увеличават през зимата.

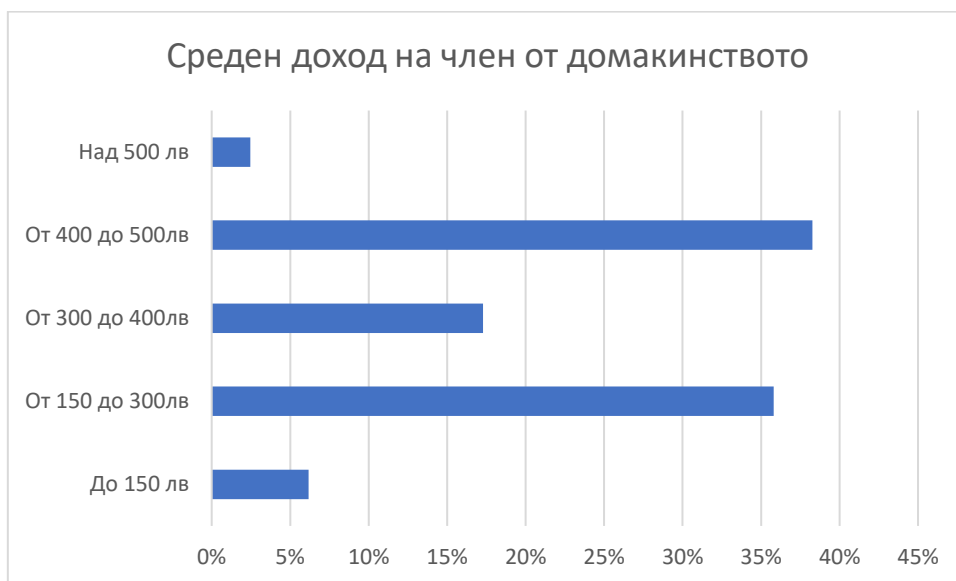

Фиг. 4 Средномесечни приходи на анкетираните домакинства в гр. Пловдив

Домакинствата с доходи от 150 до 400 лв. съставляват 29%. Това е най-ниският доходен сегмент, при който покриването на сметките за енергия е сериозно предизвикателство, особено през зимния сезон. За тези домакинства енергията често се явява лукс, и те са принудени да правят компромиси с други основни разходи като храна, здравеопазване или недоотопляне на дома.

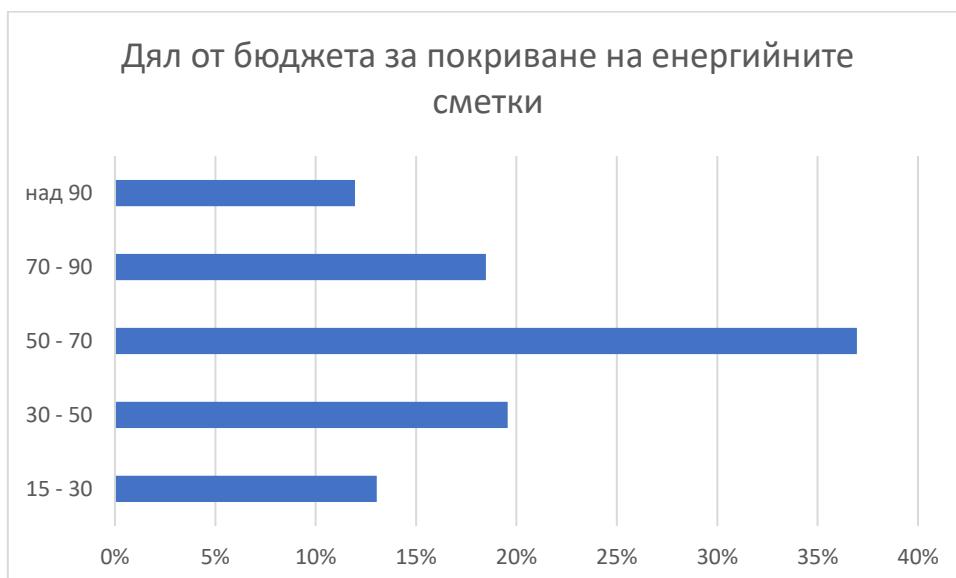
Приблизително 70% от интервюираните потвърждават, че месечните приходи на домакинството им не надвишава 900лв. Едва 6% от домакинствата имат доход в диапазона 1500 – 2600лв, като това са многочленните домакинства.

За по-добро разбиране на енергийната бедност беше анализиран и средният доход на член от семейство. Например едно 5- членно домакинство разполага с 2 500лв на месец, но на всеки член на домакинството се падат по 500лв на месец, което е под линията на бедност в страната.

Фиг. 5 Среден доход на член от анкетирано домакинство в гр. Пловдив

Най-голям брой домакинствата с доход на своите членове между 400 и 500 лв. са най-голям брой – 38%, непосредствено след тях – 36% са с доход на член от 150 до 300 лв. Почти 75% от респондентите са с доход до 500 лв на член от домакинството. За 2024 Министерският съвет на Република България определи линията на бедност – 526 лв. Едва 2% от анкетираните имат доходи над прага на бедност.

Фиг. 6 Дял от бюджета на анкетираните домакинства за покриване на енергийните сметки в гр. Пловдив

При сравнението на изразходваните средства за електрическа енергия с дохода на член от домакинство

Съпоставката на сезонните разходи за електроенергия ясно показва нуждата от целенасочени мерки за подобряване на енергийната ефективност, които ще помогнат за намаляване на разходите и за смекчаване на енергийната бедност сред уязвимите домакинства.

Фактът, че само 3% от анкетираните са просрочили месечните си плащания за битови нужди, показва, че респондентите полагат усилия да покриват разходите си, въпреки затрудненията. Това може да е следствие от различни механизми за управление на бюджета, включително приоритизиране на плащанията за основни нужди, като енергия, дори когато това означава да се намалят разходите за други жизненоважни категории, като храна или здравеопазване.

От друга страна, при неплащане на сметката за електрическа енергия, електроразпределителното дружество спира подаването на електроенергия към съответното домакинство. Захранването бива възстановено едва след погасяване на задълженията и заплащане на такса за повторно включване – около 30 лв. Зависимостта от електрическа енергия за основни нужди, като осветление, отопление и готвене, е толкова висока, че много домакинства предпочитат да направят компромиси в други области, за да избегнат отключването на електрозахранването. Тази допълнителна такса може да представлява значително финансово натоварване за много домакинства. Така те ще се изправят пред ново предизвикателство – да намерят допълнителни средства в кратък срок, което може да е трудно, особено за пенсионери или уязвими групи.

В рамките на проучването енергийната бедност беше оценена чрез субективното възприемане на нивата на комфорт в жилищата им през лятото и зимата. Бяха зададе два допълващи въпроса - дали могат да си позволят да поддържат домовете си приятно прохладни през лятото и топли през зимните месеци. Проучването показва, че 47 % от респондентите в Пловдив не могат да си позволят да поддържат домовете си достатъчно топли през зимата, а 50% нямат възможност да поддържат домовете си достатъчно хладни през лятото.

2.4. Социално – икономически и здравен статус

Енергийната бедност се отразява негативно на здравето и благосъстоянието на домакинствата и техните членове. Резултатите зададените въпроси свързани с тези самооценки на общото здравословно състояние (отнася се за физическо и психическо здраве) се свеждат до три основни категории, показващи лошо (10%), задоволително (51%) и добро здраве (39%).

Респондентите оценяваха общото си ниво на щастие. Отговорите са събрани по 7-степенна скала, като 1 означава най - ниското ниво на щастие („Напълно нещастен“), а 7 най-високото ниво на щастие („Напълно щастлив“). От проучването се вижда, че най-голям е

делът на отговорилите „ниतो щастлив, нито нещастен“ 53%, „Щастлив“-40%, „Доста нещастен „ 6% и само 1% дават отговор „Нещастен“.

За оценка на здравословното състояние бяха зададени въпроси обхващащи близките 4 седмици. Резултатите показват, че анкетираните изпитват затруднения поради здравословни проблеми - 36,3%, физически болки - 47,5%; нещастни и депресирани са 19,2% като 6,1 % не могат да преодолеят проблемите си, а 11,2 % са загубили доверие в себе си.

Последният аспект на оценката на благосъстоянието, свързан с енергийната бедност, е социалната маргинализация и социалното изключване, често изпитвани от хората, живеещи в бедност и при лоши условия на живот.

Резултатите показват, че на 21,0 % от анкетираните им липсва компания; 17,0% се чувстват изолирани от другите и 9% се чувстват отхвърлени.

3. Заключение

Енергийната бедност представлява значителен социален проблем, особено за уязвими групи като пенсионери и домакинства с ниски доходи. Тя се изразява в невъзможност за покриване на разходите за основни енергийни нужди, което води до сериозни последици за качеството на живот и здравето на хората.

Ситуацията, в която всички респонденти посочват, че изпитват трудности при покриване на енергийните си сметки, е показателна за сериозността на енергийната бедност и нуждата от целенасочени мерки за подкрепа. Фактът, че повечето от анкетираните са в пенсионна възраст, допълнително усложнява обстановката, тъй като те разчитат на фиксирани доходи, които не винаги са достатъчни за покриване на постоянно растящите разходи за енергия. Тези затруднения могат да доведат до значителен стрес и финансово напрежение, особено за пенсионери, поради ограничените им финансови ресурси.

Събраните при проучването данни потвърждават, че значителна част от домакинства живеят с ограничени доходи, които не позволяват достатъчно гъвкавост за покриване на енергийни разходи. Това налага необходимостта от политики за финансово подпомагане и подобряване на енергийната ефективност, като по този начин се създадат условия за дългосрочна стабилност и се намали негативният ефект от енергийната бедност върху обществото.